“BOSHLANG‘ICH SINF DARSLARIDA SUN’IY INTELLEKT VOSITALARIDAN FOYDALANISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH”

Elov Ziyodulla Sattorovich
Osiyo xalqaro universiteti professori,
pedagogika fanlari bo‘yicha
falsafa doktori (PHD)
Kushbayeva Shahnoza Abdumalikovna
Osiyo Xalqaro Universiteti magistranti
https://doi.org/10.5281/zenodo.23508918

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf darslarida sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish metodikasini takomillashtirishning pedagogik va metodik asoslari yoritilgan. Ta’lim jarayonida sun’iy intellekt texnologiyalarini qo‘llash orqali o‘quvchilarning bilish faolligini oshirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, individual ta’lim ehtiyojlarini hisobga olish hamda dars samaradorligini ta’minlash masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, boshlang‘ich ta’limda sun’iy intellekt vositalaridan maqsadli, samarali va xavfsiz foydalanish usullari, ularni dars jarayoniga integratsiya qilish imkoniyatlari hamda o‘qituvchining pedagogik faoliyatidagi ahamiyati asoslab berilgan.
Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, sun’iy intellekt, raqamli texnologiyalar, ta’lim metodikasi, innovatsion ta’lim, interfaol metodlar, individual yondashuv, dars samaradorligi.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические и методические основы совершенствования методики использования средств искусственного интеллекта на уроках в начальных классах. Анализируются возможности применения технологий искусственного интеллекта для повышения познавательной активности учащихся, развития самостоятельного мышления, учета индивидуальных образовательных потребностей и повышения эффективности учебного процесса. Особое внимание уделяется методам целенаправленного, эффективного и безопасного использования инструментов искусственного интеллекта в начальном образовании, возможностям их интеграции в учебный процесс и значению данных технологий в педагогической деятельности учителя.
Ключевые слова: начальное образование, искусственный интеллект, цифровые технологии, методика обучения, инновационное образование, интерактивные методы, индивидуальный подход, эффективность урока.

Abstract. This article examines the pedagogical and methodological foundations for improving the use of artificial intelligence tools in primary school lessons. It analyzes the potential of artificial intelligence technologies to enhance students’ cognitive engagement, develop independent thinking skills, address individual learning needs, and improve the effectiveness of the educational process. Particular attention is paid to the purposeful, effective, and safe use of artificial intelligence tools in primary education, the possibilities of integrating

these technologies into classroom instruction, and their significance in teachers' pedagogical practice.

Keywords: primary education, artificial intelligence, digital technologies, teaching methodology, innovative education, interactive methods, individualized approach, lesson effectiveness.

KIRISH. Bugungi kunda ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biriga aylanmoqda. Zamonaviy texnologiyalar o‘quv jarayonini samarali tashkil etish, o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshirish va individual ta'lim ehtiyojlarini hisobga olish imkonini bermoqda. Shu jihatdan, boshlang‘ich sinf darslarida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish metodikasini takomillashtirish dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Boshlang‘ich ta'lim o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalari shakllanadigan, mustaqil fikrlash, ijodkorlik hamda mantiqiy tafakkur rivojlanadigan muhim bosqichdir. Ushbu bosqichda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish darslarni interfaol tashkil etish, o‘quv materiallarini tushunarli shaklda taqdim etish, turli topshiriqlar yaratish va o‘quvchilarning faolligini oshirishga xizmat qiladi. Biroq mazkur vositalardan samarali foydalanish uchun ularni ta'lim maqsadlariga muvofiq tanlash va pedagogik metodlar bilan uyg‘unlashtirish zarur.

Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalarini boshlang‘ich ta'limga joriy etishda o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, axborot xavfsizligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratish lozim. O‘qituvchi ushbu texnologiyalardan foydalanishda yo‘naltiruvchi va nazorat qiluvchi asosiy shaxs bo‘lib qoladi.

ASOSIY QISM. Bugungi kunda ta'lim tizimida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish o‘quv jarayonini takomillashtirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, sun'iy intellekt vositalarini boshlang‘ich sinf darslariga tatbiq etish o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshirish, darslarni interfaol tashkil etish va o‘quv materiallarini tushunarli shaklda yetkazish imkonini beradi. Boshlang‘ich ta'limda o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ularning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi, mantiqiy tafakkuri va axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Sun'iy intellekt inson faoliyatining ayrim vazifalarini bajarishga mo‘ljallangan zamonaviy texnologiyalar majmuasi bo‘lib, ta'lim sohasida matn yaratish, savollarga javob berish, topshiriqlar tayyorlash, tasvirlar hosil qilish va ma'lumotlarni tahlil qilish kabi imkoniyatlarga ega. Ushbu vositalar o‘qituvchining darsga tayyorgarlik ko‘rish jarayonini yengillashtiradi hamda o‘quvchilarning ehtiyojlariga mos o‘quv materiallarini ishlab chiqishga yordam beradi. Biroq sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishda pedagogik maqsadni aniq belgilash, yaratilgan ma'lumotlarning to‘g‘riligini tekshirish va ularni o‘quv dasturiga moslashtirish zarur.

Boshlang‘ich sinf darslarida sun'iy intellektdan foydalanish imkoniyatlari

Boshlang‘ich ta'limda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishning asosiy yo‘nalishlaridan biri o‘quv materiallarini o‘quvchilarning bilim darajasiga moslashtirishdir. Sinfdagi o‘quvchilarning o‘zlashtirish sur'ati va qobiliyatlari turlicha bo‘lganligi sababli ularga bir xil murakkablikdagi topshiriqlar har doim ham mos kelavermaydi. Sun'iy intellekt yordamida bir mavzu bo‘yicha turli darajadagi mashqlar, testlar va qo‘shimcha savollar

tayyorlash mumkin. Bu esa o‘qituvchiga individual yondashuvni amalga oshirish, o‘quvchilarning qiyinchiliklarini aniqlash va ularning bilimlarini bosqichma-bosqich mustahkamlashda ko‘maklashadi.

Masalan, matematika darslarida sun’iy intellekt yordamida qo‘shish, ayirish, ko‘paytirish va bo‘lish amallariga oid masalalar tuzish mumkin. O‘qituvchi bir mavzu bo‘yicha sodda, o‘rta va murakkab topshiriqlar tayyorlab, ularni o‘quvchilarning imkoniyatlariga qarab taqsimlaydi. Ona tili darslarida imlo qoidalari, so‘z turkumlari va gap tuzishga doir mashqlar ishlab chiqish, o‘qish savodxonligi darslarida esa matn mazmunini tushunish, qahramonlarga tavsif berish va voqealar ketma-ketligini aniqlashga qaratilgan savollardan foydalanish mumkin. Bunday topshiriqlar o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlash bilan birga, dars jarayonidagi faolligini ham oshiradi.

Sun’iy intellekt vositalari ko‘rgazmali va interfaol ta’limni tashkil etishda ham muhim imkoniyatlarga ega. Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilar tasvirlar, rangli materiallar, qiziqarli hikoyalar va o‘yinlar orqali bilimlarni yaxshiroq o‘zlashtiradilar. Shu sababli o‘qituvchi dars mavzusiga mos tasvirlar, didaktik o‘yinlar va ijodiy topshiriqlar tayyorlashda sun’iy intellektdan foydalanishi mumkin. Masalan, tabiiy fanlar darsida fasllar almashinuvi, hayvonlarning yashash muhiti yoki o‘simliklarning o‘sish jarayonini tushuntirish uchun ko‘rgazmali materiallar tayyorlash mumkin. Bu usul mavzuni hayotiy misollar bilan tushuntirish va o‘quvchilarning yangi bilimlarni osonroq anglashiga yordam beradi.

Sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish metodikasini takomillashtirish

Sun’iy intellekt vositalaridan samarali foydalanish uchun dars jarayonini aniq metodik bosqichlar asosida tashkil etish lozim. Dastlab o‘qituvchi darsning maqsadi, vazifalari va kutilayotgan natijalarini belgilaydi. Keyin mavzuga mos sun’iy intellekt vositasini tanlab, kerakli topshiriqlar va o‘quv materiallarini tayyorlaydi. Tayyorlangan materiallar mazmunan tekshiriladi, o‘quv dasturiga moslashtiriladi va o‘quvchilarning yosh xususiyatlari hisobga olingan holda darsga kiritiladi.

Dars jarayonida sun’iy intellekt vositalaridan yangi mavzuni tushuntirish, o‘tilgan mavzuni mustahkamlash, mustaqil ishlarni tashkil etish va o‘quvchilar bilimini tekshirish bosqichlarida foydalanish mumkin. Dars yakunida esa o‘quvchilarning topshiriqlarni bajarish natijalari tahlil qilinib, qiyinchiliklar aniqlanadi. Ushbu natijalarga ko‘ra qo‘shimcha mashqlar va tushuntirishlar tashkil etilishi mumkin. Mazkur yondashuv o‘qituvchiga ta’lim jarayonini izchil tashkil etish va keyingi darslarni takomillashtirish imkonini beradi.

Sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va ijodkorligini rivojlantirishga ham xizmat qilishi kerak. Buning uchun o‘quvchilarga tayyor javoblarni taqdim etish o‘rniga, ularni savol berish, fikrlarni taqqoslash, xatolarni aniqlash va mustaqil xulosa chiqarishga undash maqsadga muvofiq. Masalan, o‘qituvchi o‘quvchilarga hikoyaning davomini mustaqil tuzish, muammoli vaziyatga yechim topish yoki biror mavzu bo‘yicha o‘z fikrini asoslashga doir topshiriqlar berishi mumkin. Keyinchalik o‘quvchilarning javoblari sun’iy intellekt taklif qilgan variantlar bilan taqqoslanib, ularning o‘xshash va farqli jihatlari muhokama qilinadi. Natijada o‘quvchilar tayyor ma’lumotni qabul qilish bilan cheklanmay, uni tahlil qilish va baholashga ham o‘rganadilar.

Shuningdek, sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish o‘qituvchining metodik faoliyatini takomillashtirishga yordam beradi. O‘qituvchi ushbu texnologiyalar yordamida dars ishlanmalari, taqdimotlar, savol-javoblar, testlar va ijodiy mashqlar uchun dastlabki

materiallarni tayyorlashi mumkin. Bu pedagogning vaqtini tejash bilan birga, dars mazmunini boyitish va turli o‘qitish usullarini qo‘llash imkoniyatini kengaytiradi. Biroq sun’iy intellekt yaratgan materiallarni tahrirlash va yakuniy qaror qabul qilish o‘qituvchining mas’uliyati bo‘lib qoladi.

Quyidagi diagrammada boshlang‘ich sinf darslarida sun’iy intellekt vositalaridan foydalanishning asosiy yo‘nalishlari umumlashtirilgan.

1-rasm. Boshlang‘ich ta’limda sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish yo‘nalishlari

SUN’IY INTELLEKT VOSITALARI

Individuallashtirish
O‘quvchiga mos topshiriqlar
Ijodkorlik
Ijodiy mashqlar va yangi g‘oyalar
Ko‘rgazmalilik
Rasm, hikoya va interfaol materiallar
Baholash
Testlar va bilimlarni tahlil qilish

TA’LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH

O‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish

Rasmda ko‘rinadiki, sun’iy intellekt vositalari boshlang‘ich ta’limda individual yondashuvni amalga oshirish, o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ko‘rgazmali materiallardan foydalanish va bilimlarni baholash jarayonlarini qo‘llab-quvvatlaydi. Ushbu yo‘nalishlar o‘zaro bog‘liq bo‘lib, ularni dars maqsadlariga muvofiq uyg‘unlashtirish ta’lim jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi. Bunda o‘qituvchi o‘quvchilarning faolligi va o‘zlashtirish darajasini kuzatib borishi, zarur hollarda metodik yondashuvlarni o‘zgartirishi lozim.

Sun’iy intellektdan foydalanishdagi muammolar va ularning yechimlari

Boshlang‘ich ta’limda sun’iy intellekt vositalaridan foydalanishda ayrim muammolarni ham hisobga olish zarur. Jumladan, yaratilgan ma’lumotlarda xatolar uchrashi, barcha o‘quvchilarda texnik vositalardan foydalanish imkoniyati mavjud bo‘lmasligi va raqamli texnologiyalarga ortiqcha tayanish holatlari kuzatilishi mumkin. Bundan tashqari, o‘quvchilarning shaxsiy ma’lumotlarini himoya qilish, yoshiga mos materiallardan foydalanish va internetdagi axborotlarni tanqidiy baholash ko‘nikmalarini shakllantirish muhim hisoblanadi.

Mazkur muammolarni kamaytirish uchun o‘qituvchilarning raqamli savodxonligini oshirish, sun’iy intellekt yordamida yaratilgan materiallarni tekshirish va texnologiyalarni an’anaviy pedagogik metodlar bilan uyg‘unlashtirish lozim. Sun’iy intellekt kitob o‘qish, yozma mashqlar, guruhli faoliyat va o‘qituvchining bevosita tushuntirishini almashtirmasligi, balki ularni to‘ldirishi kerak. O‘quvchilarning texnologiyadan foydalanishi yoshiga mos ravishda tashkil etilishi va zarur hollarda o‘qituvchi nazorati ostida amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf darslarida sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish ta’lim jarayonini takomillashtirish, o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshirish va individual yondashuvni amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu texnologiyalar yordamida darslarga mos topshiriqlar, testlar, ko‘rgazmali materiallar va ijodiy mashqlar tayyorlash orqali o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyati kengayadi.

Sun’iy intellekt vositalaridan samarali foydalanish, avvalo, o‘qituvchining metodik mahorati va raqamli kompetensiyasiga bog‘liq. Shu sababli dars jarayonida mazkur vositalarni ta’lim maqsadlariga muvofiq tanlash, yaratilgan ma’lumotlarning to‘g‘riligini tekshirish va o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish zarur. Shuningdek, sun’iy intellektdan foydalanishda o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish lozim.

Demak, boshlang‘ich sinf darslarida sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish metodikasini takomillashtirish uchun o‘qituvchilarning raqamli savodxonligini oshirish, innovatsion pedagogik yondashuvlarni qo‘llash va texnologiyalarni an’anaviy ta’lim metodlari bilan uyg‘unlashtirish maqsadga muvofiqdir. Bu esa ta’lim jarayonini mazmunan boyitish, o‘quvchilarning faolligini oshirish va ta’lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. Mavlonova R.A., Rahmonqulova N.H. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi. – T.: “O‘qituvchi”, 2019.
2. Tolipov O‘., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – T.: “Fan”, 2005.
3. Miao F., Holmes W. Guidance for Generative AI in Education and Research. – Paris: UNESCO, 2023.
4. Miao F., Cukurova M. AI Competency Framework for Teachers. – Paris: UNESCO, 2024.
5. UNESCO. AI Competency Framework for Students. – Paris: UNESCO, 2024.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktabrdagi PQ-358-son qarori. Sun’iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida.